

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1558>

Geliş Tarihi: 22.01.2019

Kabul Tarihi: 30.04.2019

MUHAMMED EMİN ER'in *el-FEYZU'r- RABBANÎ Fİ İLMİ'l- ME'ÂNÎ* ADLI ESERİNİN BELAGAT AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mustafa KESKİN*

ÖZET

Bu çalışma, Osmanlının son döneminde doğmuş ve hayatı boyunca ilimle iştigal etmiş önemli ilmi şahsiyetlerden (1905/2013) Seyda Muhammed Emin ER'in *el-Feyzu'r-Rabbani fi İlmî'l Me'nî* adlı eserinin belagat açısından değerlendirilmesine ilişkindir. Çalışmada Seyda Muhammed Emin Er'in hayatı, şahsiyeti ve ilmi çalışmaları ile ilgili kısa bilgiler verilmiş, daha sonra Arap beleğatının me'ânî kısmına dair telif edilen bu eserin incelenmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çerçevede eserin belagat ilmine olan katkısı incelenerek tahlil edilmiştir: Eserin muhtevası, konu tertibi, üslubu ve genel özellikleri incelenerek tespit edilmeye çalışılmıştır. Eserin dikkat çeken özelliklerinden biri müellifin eserinde kısa ve kolay bir üslup kullanmış olmasıdır. Bu durum eserin daha kolay anlaşılmasına vesile olmuştur. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar örnekler vasıtasıyla ortaya konulmuştur. Bu vesileyle konunun açıklığa kavuşturulması hedeflenmiştir. Ayrıca belirlenen hususlar belagat ilminin daha geniş kaynaklarına başvurularak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu değerlendirme neticesinde eserin öne çıkan özellikleri maddeler halinde sıralanmıştır. Çalışma neticesinde eser Arap Dili ve Belagati çerçevesinde değerlendirilerek alana sunduğu katkıya ilişkin kanaatler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Emin, Belagat, Meanî, Beyan, Bedî, Değerlendirme

---

*Dr. Öğr. Üyesi Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı. e-posta: mustafakeskinhoca@hotmail.com

An Evaluation of Seyda Muhammed Emin Er's Work Titled *El-Feyzu'r-Rabbanî Fi İlmi'l Me'ânî*

ABSTRACT

This work aims to evaluate of el-Feyzu'r- Rabbanî fi İlmi'l Me'ânî written by Seyda Muhammed Emin ER's (1905/2013), who was born in the last period of the Ottoman Empire and was engaged in science throughout his life, in terms of rhetoric. Firstly, brief information about Seyda Muhammed Emin Er's life, personality and scientific studies has been given, then the work, which was written on the rhetoric of Arabic language, has been examined and evaluated. In this context, the contribution of the work to rhetoric has been examined and analysed. The content of the work, the composition of the topics, style and general features have been determined. One of the striking features of the work is that the author used a short and simple style in his work. This situation has contributed to understanding the work more easily. The results obtained from the study have been presented with examples. In this way, it is aimed to clarify the issue. In addition, the subjects identified have been evaluated by using the wider sources of eloquence. As a result of this evaluation, the outstanding features of the work have been listed. Consequently, the work has been evaluated within the framework of Arabic Language and Rhetoric and the opinions about its contribution to the field have been put forward.

Key Words: Muhammed Emin ER, Rhetoric, Me'ânî, Declaration, Bedi, Evaluation

Giriş

İlk insan Hz. Âdem'den günümüze kadar insana bahşedilen en değerli nimet ilimdir. Bundan dolayıdır ki Allah (c.c.) Kur'an'ı Kerimde Hz. Âdem'in üstünlüğü sadedinde "Allah Âdem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları meleklerle arz etti: Eğer siz doğru iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi." (el-Bakara,2/31). Buna binaen İslam'da Hz. Peygamber döneminden başlamak

suretiyle eğitim ve öğretime büyük önem atfedilmiştir. Bu çerçevede İslam Dünyasında ilk başlarda genelde eğitim ve öğretim faaliyetleri camilerde icra edilmiştir. Ancak daha sonra bazı dînî, sosyal ve siyasal sebeplerden dolayı medreseler inşa edilmiş ve eğitim-öğretim genelde medreselerde yapılmıştır.

Medrese inşa ederek ona resmi bir hüviyet kazandıran ilk kişi Selçuklu devletinin veziri Nizâmu'l-Mülk'tür. Ondan sonra İslam dünyasında medrese geleneği yayılmıştır. ¹ Bu geleneğin devamı olan medreseler Osmanlı imparatorluğunda da ilmi faaliyetler devam etmiştir. Osmanlı döneminde ilk medrese Orhan Gazi (m.1326-1362) tarafından 1331'de İznik'te kurulmuştur. Yıldırım Beyazıt (m.1389-1402) döneminde medreseler, nakli ilimlerle beraber müspet ilimlerin de okutulduğu bir üniversite haline dönüşmüştür. Bu dönemde birçok yerde orta öğretim derecesinde eğitim veren medreseler de kurulmuştur.² Medreseler topluma yapmış oldukları olumlu etki nedeniyle halk tarafından kabul görmüş ve desteklenmiştir. Bu köklü medrese geleneğine dayanan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde medreseler varlıklarına devam etmiştir. Medreseler bu iki bölgede köklü bir desteğe sahip olmalarından dolayı, Cumhuriyet'ten sonra da faaliyetlerine devam ederek önemli ilim adamlarının yetişmesine vesile olmuştur. Bu medreselerde yetişen ilim ehli insanlar başta Arap dili olmak üzere farklı İslami ilimlerde önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu âlimlerden biri de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki medreselerde yetişmiş, yetiştirdiği öğrencilerle, yazdığı eserlerle ve İslamî yaşantısıyla tanınmış ve halk

---

¹ İbn Hallikan, Şemseddin Ahmed b. Muhammed. *Vefayatu'l-A'yan ve Enbau Ebnai'z-Zaman*. thk. İhsan Abbas, 4. Baskı. (Beyrut: Darusadr, t.s).2: 129; İbnu'l- 'adm, Kemalüddin, Omer b. Ahmed. *Buğyetu't-Taleb fi Tarihi Haleb*, thk. Suheyl Zukar. (Beyrut: Daru'l-Fikr. 1408/1988).5: 2498.

² Mustafa Keskin, *Doğu Medreseleri Ekseninde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri: Gaziantep Örneği*, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 4 Sayı 1: (2017) 61.

arasında Seyda Mele Mehmet Emin ER diye meşhur olmuştur. Seyda'nın birçok yerde hayatı ile ilgili bilgiye erişilebildiği için biz burada kısa bir hayat hikâyesini vermekle yetineceğiz. Sonrasında çalışmamızın asıl amacı olan Arap Belagatında yazmış olduğu eserin ilmi açıdan incelemesine geçeceğiz.

1. Muhammed Emin Er Hocanın Doğumu ve İlmi Hayatı

Muhammed Emin Er Hoca, Zülfügül lakabını taşıyan Hacı Zülfikâr'ın oğlu olup, milâdî (1914-1332) de Diyarbakır'ın Çermik kazasının Külüyan (yeni ismi Kalaş) köyünde doğdu. Soyadı kanunundan önce ailesi *Miryânî* olarak anılırdı. *Miryânî*, Kürtçe bir kelime olup Türkçedeki "Emir-Bey-Efendi" anlamlarına gelip *Mir* ailesine mensubiyeti ifade etmektedir.

Babası varlıklıydı, ilim ehlini sever ve sayardı. Bu sebeple çocuklarının da okuyup âlim olmalarını çok isterdi. Çocuklarına ders vermek amacıyla iaşesi ve bütün ihtiyaçlarını kendisi karşılamak üzere köye bir hoca getirdi. Çocuklarıyla beraber kendisi ve büyük kardeşi Ali, bu hocadan Elifbâ okumaya başladılar. Ancak Elifbâ bitmeden babası vefât etti. Muhammed Emin Üvey annesinin sonra ve ağabeyinin yanında yetim olarak kaldı. Bu esnada kendi ailesinin keçilerine çobanlık yaptı. Çobanlık yaparken yazı yazacak kâğıt ve kalem olmadığından düz satırlı taşlar üzerine yine taşlarla yazı yazmaya çalışırdı. Bu gayretleri sonunda mektup yazabilecek ve Osmanlıca kitapları okuyabilecek hale geldi. Arap dili ve ilimlerine gelince, bu ilimlerde bilgi sahibi olan kimseler doğduğu yer olan Çermik ve civarında yoktu.³

Bu nedenle Suriye'ye gidip İslamî ilimleri öğrenmek için memleketini terk ederek yola çıktı. Gaziantep'e gitti. Ancak Gaziantep'ten Suriye'ye geçme

---

³ Muhammed Emin ER, Fetvalar,(İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2005),V.

imkânı bulamayınca Adana'ya gitti. Bir süre süre sonra İstanbul'a ve Bursa'ya gitti. Bu süreçte çeşitli hizmetlere yaptı. Kısa bir müddet sonra tahsil için Suriye'ye sefer etti. Suriye'de bir müddet ilim tahsilinde bulunduktan sonra geri dönüp tahsiline Türkiye'de devam etti. Doğu Medreselerinde İslami eğitimde takip edilen usûl gereği Sarf ilmini öğrenerek tahsile başladı. Sonra Nahiv, Mantık, Vadi', İsti'âre, Edebü'l-Bahs ve'l-Münâzara, Beyân, Meâ'nî, Bedî', Usûlu'd-Din, Usulu'l-Fıkıh ve Kelâm ilimlerini tahsil etti. Bir yandan medresede okutulan bu on iki ilmi öğrenirken, diğer yandan Fıkıh, Tefsir, Ferâiz, Tecvid gibi diğer ilimleri de öğrendi. Kendisinden bu ilimleri birçok talebe okudu ve icâzet aldı.⁴ Muhammed Emin Er Hoca(ö.2013) 1961'de Gaziantep'in Nizip ilçesinin Kıratlı(Kertişe) köyüne yerleşerek İslami ilimlerde eğitim faaliyetine devam etti. Bu tedrisat faaliyetleri, Gaziantep ilinde Cumhuriyet dönemi Doğu eksenli medrese eğitiminin alt yapısını oluşturmuştur.⁵ Muhammed Emin Er Hoca, ilim tahsilinden sonra hayatı boyunca ders verme, imamlık, vâizlik, tebliğ ve İslam`a davet gibi hizmetlerle meşgul olmuştur. Muhammed Emin ER Hoca 27 Haziran 2013'te Ankara'da vefat etti. Vasiyeti üzerine cenazesi uzun zaman ikamet ettiği ve ilmi faaliyetlerde bulunduğu Gaziantep iline Mehmet Ali Paşa Camisinin avlusuna defnedilmiştir. Çok yönlü âlimlerden olan Muhammed Emin ER Hoca,

---

⁴ Hayatı, hocaları ve talebeleri için bk. Muhammed Emin ER, *Camîu'l-Mutunî'd-Dirâsiyye*, (İstanbul: Mevsimler kitap,2018),4-6; Muhammed Emin ER, *Ahlak Risalesi*, çev. Abdullah Ünal, (İstanbul: Mevsimler Kitap,2017),6-14; Recep Aslan, Muhammed Emin Er el-Mirani'nin *Fehmu'l-Fıkıh fî Usulî'l-Fıkıh Risalesi Çerçevesinde Hadis/Sünnet Usulüne Yaklaşımı*, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 21, (2018/3): 609-613; Ahmet Tekin, Son Dönem Âlimlerinden Molla Hasan T'avikî, Hayatı ve Eserleri, Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiriler Kitabı, 14-17 Eylül, Diyarbakır: (2017), 158.

⁵ İbrahim Halil Er, *Son Osmanlı Âlimi*, (Ankara: Meed Yayınları, 2014),136. Mustafa KESKİN, *Doğu Medreseleri Ekseninde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri: Gaziantep Örneği*" Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2017), 4/1: 61.

farklı İslami ilimlerde eserler ortaya koymuştur. Bu eserlerinden biri de belagat ile ilgilidir. Bu çalışmada biz bu eseri Arap dili ve belagatı açısından inceleyip alana katkısını değerlendirmeye çalışacağız.

1.1. EL-FEYZU'R- RABBANÎ Fİ İLMÎ'L ME'ÂNÎ

Arap edebiyatının kökü İslam öncesi cahiliye dönemine dayandığı bir gerçektir. Bu edebi sanatın bir dalı da belagat ilmidir. Bu ilim, söz söyleme sanatının kullanımını, ifadeyi anlam ve üslup bakımından güçlüm ve etkili kılmayı ve kelama güzellik çeşitlilik katmayı, anlama da derinlik ve genişlik katmayı hedefler.⁶İslam'ın gelişinden sonra bu edebi sanat, değişim ve dönüşüme tabi olarak bu günkü haline gelmiştir. Bu ilmin gelişim süreci başka ilimlerde olduğu gibi bir takım merhalelerden geçerek bu günkü seviyeye gelmiştir.⁷Bütün bu gelişim süreci İslam âlimlerinin gayreti ile olmuştur. Osmanlı'nın son dönem âlimlerinden Muhammed Emin ER hocanın telif ettiği *el-Feyzu'r'Rabbanî fi İlmi'l Me'ânî adlı* eseri de devam edegelen bu gayretlerin bir örneğidir. Me'ânî ilmine ilişkin bu eser *Camiu'l-Mutuni'l-Dirasiyyeti* adlı kitabın içinde basılmıştır.

1.2. Câmîu'l-Mütûnu'd-Dirâsiyye Adlı Eser

Çalışma kapsamında incelediğimiz *el-Feyzu-r Rabbanî fi İlmi'l Me'ânî* adlı eser, Müellifin 12 eserinin bulunduğu *Camîu'l-Mutuni'd-Dirasiyye* adlı

---

⁶ Halil AKÇAY, Endülüslü Edip ve şair İbn Zeydün ve Divanı,(Diyarbakır: Seyda Kitabevi,2018),186.

⁷ İsa Güceyüz, *Belâgat Literatürünün Târihi Seyri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, (Erzurum: 2015), 29. Kur'an'ın - İ'câzına Dair İlimler ve Sekkâki'nin "Miftâhu'l-Ulûm" Adlı Eserinin Tahlili, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,99-122.

kitabın içinde bulunmaktadır. Bu eser Mevsimler yayıncılık tarafından 2018 İstanbul da basılmış ve müellife ait 12 risalenin içinde bulunduğu bir kitaptır. Muhammed Emin Er Hoca, bu eserin girişinde kısaca hayat hikâyesini anlattıktan sonra bir mukaddime ile eserin yazılış amacını belirtmiş ve ilim kavramı üzerinde durmuştur. İlimleri; farz, mendub, haram, mekruh ve mubah ilimler olarak taksim etmiştir. Luğat, İştikak, İrab, Mizan, Vazı, İstiare, Adab, Belağat, Usul, Mebadi, Tasavvuf gibi ilimlerin Kuran ve sünnetin anlaşılmasındaki katkılarını zikretmiştir. Bu ilimlerle ilgili on iki risaleyi de Kur'an ve Sünnetin daha iyi anlaşılmasına vesile olması için telif ettiğini ifade etmiştir. Bu kitapta bulunan 12 risalelerin isimleri şu şekildedir:

1. *Leftetu't-Taraf fi İlmi's-Sarf*
2. *el-Bahru's-Sahv fi İlmi' n-Nahv*
3. *el-Feyzu'l-Atik fi İlmi'l-Mantık*
4. *el-Verdu's-Sad'i fi İlmi'l-Vad'ı*
5. *en-Nedare fi İlmi'l-İstiare*
6. *el-Lubab fi İlmi'l-Munazere ve'l-Adab*
7. *el-Feyzu'r-Rabbani fi İlmi'l-Maani*
8. *et-Tibyan fi İlmi'l-Beyan*
9. *el-Gaysu'r-Ri' fi İlmi'l-Bedi'*
10. *Fehmu'l-Fıkh fi Usuli'l-Fıkh*

11. *el-Hablu'l-Metin fi Usuli'd-Din*

12. *el-Feyzu'r-Rauf fi İlmi Mebadi't-Tasavvuf*.⁸

1.3. el-Feyzu-r Rabbanî fi İlmi'l Me'ânî ve Dibacesi

Müellif Çalışmamızda ele aldığımız *el-Fayzur'Rabbanî fi İlmi'l Me'anî* risalesinin dibacesinde bu eseri, Hatip el-Kazvîni'nin (ö.739/1338) *Telhisu'l-Miftah* ve Sa'd et-Teftazanî'nin (ö.792/1390) *Muhtasaru'l-Me'anî* adlı eserlerinden özetleyerek telif ettiğini ifade etmektedir. Bunu da eserin ezberlenmesini kolaylaştırmak ve daha iyi kavranmasını sağlamak için yaptığını zikretmektedir. Müellif, bu girişten sonra me'ânî ilmini şöyle tanımlamaktadır:

علم المعاني علم يعرف به أحوال اللفظ التي بها يطابق اللفظ مقتضى الحال.

Me'ânî ilmi; lafzın hallerini muktezayı hal'e (durumun gereğine) uygunluğu bakımından öğrenmeye vesile olan bir ilimdir.⁹ Müellifin bu tanımı *Muhtasaru'l-Me'anî* ve *Telhisu'l-Miftah'tan* aldığı anlaşılmaktadır. Zira her iki eserde Me'ânî ilmi şöyle tanımlanmıştır.¹⁰

وهو علم يعرف به أحوال اللفظ العربي التي بها يطابق مقتضى الحال.

Bu (me'ânî)Arapça lafzın hallerini muktezayı hal'e uygunluğu bakımından öğrenmeye vesile olan ilimdir. ¹¹ Müellif dibacenin sonunda eserin bir mukaddime ve sekiz bab'dan oluştuğunu ifade etmektedir. Bu iki tanımdan da

⁸ Muhammed Emin ER, *Camîu'l-Mutuni'd-Dirasiyye*, (İstanbul: Mevsimler kitap,2018),10-21.

⁹ Muhammed Emin ER, *Camîu'l-Mutuni'd-Dirasiyyeti, el-Feyzu-r Rabbanî fi İlmi'l Me'ânî* (İstanbul: Mevsimler yayınevi, 2018), 237.

¹⁰ Bu iki eserin ortak metni Sekkaki'nin *miftahu'l Ulum* adlı eseridir. Bu nedenle bu ifadeler geçek anlamda *miftahu'l- Ulum* dan iktibas edilmiştir.

¹¹ Tetazânî Mes'ud b. Ömer, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, (İstanbul: Üçler matbaası,1977), 29. ; Hatip el-Kazvîni Muhammed b. Abdurrahman, *Telhisu'l-Miftah*, (Karatşi: Mektebetu'l-Buşra, 1431/2010),12.

anlaşıldığı gibi müellif çok küçük bir değişikliklerle Me'ânî ilminin tanımını *Muhtasaru'l-Me'anî ve Telhisu'l- Miftah'tan* almıştır.

1.4. Konu Tertibi ve İstîşhadı

Dibacenin sonunda müellif eserini bir mukaddime ve sekiz babtan oluşturduğunu ifade etmiştir. ¹²Eserin konu tertibi *Muhtasaru'l-Me'anî ve Telhisu'l- Miftah'ın* konu tertibi ile bire bir uyumludur. Müellif bu iki kaynakta bulunan örnekleri kullanmıştır. Ancak kaynaklarda bulunan çoklu örneklerden bir tanesini seçerek istîşhad olarak getirmiştir.

1.5. Mukaddime: Fesahat ve Belagatin Tanımı ve Şartları

Müellif mukaddimesinde fesahat ve belagatı ele alarak sözlük ve ıstılahî anlamlarını vermiştir; Önce fesahatin kelime anlamını vermiş daha sonra kelime, kelim ve mütekellimin fesahat şartlarını zikretmiştir. Bu alt başlıkların her birine örnekler vererek konuyu müşahhas hale getirmiştir. Örneğin fesahat konusunda müellif şunları kaydetmiştir

الفصاحة في المفرد: خلوصه من تنافر الحروف والغرابة ومخالفة القياس، فالنتافر نحو قول :
إمريء القيس: {غدانره مستشزرات إلى العلى} أي ذوائبه مرتفعات.

“Kelime fesahatinin şartları, telaffuzu zor harflerden, garabetten ve Arap dili kurallarına aykırılıktan arındırılmış olmasıdır.”¹³Telaffuzu zor harflerden dolayı fesih olmayan kelimeye örnek ise şiirdeki {مستشزرات} sözcüğünü vermiştir. Fesahatin diğer şartlarının ihlal edildiği örnekleri de kısa bir şekilde vererek konuyu tamamlamıştır. Müellif kelimenin fesahatinde olduğu gibi kelim ve

¹² Muhammed Emin ER, *el-Faydur'rabbani*,238.

¹³ Muhammed Emin ER, *el-Faydur'rabbani*,239.

mütekellimin fesih olma şartlarını ve örneklerini de aynı üslupla vermiştir. Müellif, fesahatin şartlarını ve örneklerinin tamamını *Muhtasaru'l-Me'ânî ve Telhisu'l-Miftah'tan* çok az bir değişikliklerle almıştır.¹⁴

Müellif, belagat konusunda ise önce tanımını, kısımlarını, Arap edebiyatındaki yerini ve hedeflerini kısa bir şekilde ele almış ve bunu örneklerle ortaya koymuştur. Şimdi metinden bir kesitle bu yaklaşımı verelim;

البلاغة هي ما تنبئ عن الوصول والانتهاء. فالبلاغة قسمان: بلاغة في الكلام وبلاغة في المتكلم. القسم الأول: {مطابقتها لمقتضى الحال مع فصاحتها} القسم الثاني: {مملكة يقتدر بها على تأليف كلام فصيح} مرجع البلاغة إلى ثلاثة أشياء: الأول ما يحترز به عن الخطأ في تأدية المعنى المراد، وهو علم المعاني. الثاني ما يحترز به عن التعقيد المعنوي، وهو علم البيان. الثالث: ما يعرف به وجوه التحسين، وهو علم البديع.

Müellif burada şunları kaydetmiştir: *Sözlükte belagat, bir yere varmayı ve varış noktası anlamındadır. Terim olarak belagat iki kısma ayrılır: Kelamın belagati ve mütekellimin belagati. Birincisi, sözün durumun gereğine uygun olmasıdır. İkincisi fasih kelamı dile getirme kabiliyetidir. Belagat üç şeyi hedeflemektedir: Birincisi istenilen manayı ifade etmede mütekellimi hatadan korumak. Bu konu Me'ânî ilminin alanıdır. İkincisi, manadaki belirsizlikten sakınmak. Bu da Beyan ilminin gayesidir. Üçüncüsü kulağa hoş gelecek kelamı ifade etmeyi sağlamaktır. Bu ise Bedi' ilminin ilgi alanıdır.*¹⁵

Müellif belagat konusunu *Muhtasaru'l-Me'ânî'yi* esas alarak zikretmiştir.¹⁶Müellifin iktibas ettiği metni önemli değişiklikler yaparak eserine

¹⁴ Hatip el-Kazvîni, *Telhisu'l-Miftah*, 7-9; Tetazânî, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, 13-21.

¹⁵ Muhammed Emin ER, *el-Faydu'r-Rabbânî*, 239-240.

¹⁶ Tetazânî, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, 21-28.

almış olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bu bölüm gayet faydalı olmuştur. Zira *Muhtasaru 'l-Me'âni*'de konu sekiz sayfada zikredilmiştir. Bu durum her ne kadar izah bakımından faydalı ise de yeni başlayanlar için zor olduğu bir gerçektir. Bu nedenle müellifin konunun özünü muhafaza ederek bir sayfada zikretmesi dibacede “Bu eseri kavranmasını sağlamak ve ezberlenmesini kolaylaştırmak için *Telhisu 'l-Miftah ve Muhtasaru 'l-Me'âni*’ den özetledim” hedefine gayet uygun olmuştur.

1.5.1.Haberi İsnadın Halleri

Müellif eserinin dibacesinde ifade ettiği gibi mukaddimeden sonra Me'âni ilmini sekiz başlığa ayırmıştır. Bunlardan birincisi haberi isnadın halleridir. Yargı bildiren cümleye haberi cümle denir. Başka bir ifadeyle doğrulanabilir veya yanlışlanabilir cümledir. Bu durumda haberi kelim en az iki ögeyi gerektirir. Bu iki ögenin arasındaki bağa “isnat” denir. Örneğin *Halit kâtiptir*, Cümlesi haberi bir cümledir. Cümledeki kâtiplik vasfının Halit'e ait olduğunun ifade edilmesine “isnat” denir. Bu başlıkta müellif önce isnadın tanımını, amacını ve kısımlarını ele almaktadır. Sonra Me'âni ilminde “muktezayı hal”in (durumun gereği) kelamın zahir manasından çıkıp başka bir mana ifade ettiği konusuna geçmektedir. Son olarak isnadın hakikat ve mecaz-ı aklî olarak ikiye ayrıldığını ifade ederek bunların kısımlarını zikretmektedir. Şimdi müellifin özetlediğimiz bu yaklaşımına örnek özet bir kesit verelim;

الإسناد الخبري {ضمَّ كلمة أو ما يجري مجراها إلى أخرى بحيث يفيد الحكم} قصد المخبر: إمَّا إفادة المخاطب الحكم أو كونه عالماً به، الأوَّل فائدة الخبر والثاني لازمها. أقسام الحكم: فإن كان المخاطب خالي الذهن من الحكم والتردد استغنى عن مؤكِّدات الحكم. وإن كان متردداً حسن تقويته بمؤكِّد. وإن كان منكرًا للحكم وجب توكيده بحسب الإنكار.

إخراج الكلام على خلاف مقتضى ظاهر الحال وهو ثلاثة أنواع: النوع الأوّل جعل غير السائل كالسائل، النوع الثاني جعل غير المنكر كالمنكر، النوع الثالث جعل المنكر كغير المنكر.

كون الإسناد إمّا حقيقة عقلية أو مجاز عقلي: الحقيقة العقلية: هو إسناد الفعل أو معناه إلى ما هو له وأقسامها أربعة. المجاز العقلي: إسناد بالفعل أو معناه إلى ملابس له. أقسام المجاز العقلي أربعة.

Haberî isnat, bir kelime veya kelime sayılan bir ögeyi başka bir kelimeye hüküm ifade edecek biçimde bir araya getirmektir. Haber cümlesinin iki maksadı vardır: Birincisi faidetu'l-haber; Mütakellimin ifade ettiği kelam ile muhatabın bilmediği bir bilgiyi aktarmayı ve muhatabı bilgilendirmeyi amaçlar. İkincisi lazimu'l-faide; cümlelerin içeriği muhatap tarafından bilindiği halde mütakellimin bu bilginin kendisi tarafından da bilindiğini amaçlar.

Haberin çeşitleri: Muhatabın zihninde hüküm hakkında bir bilgi veya tereddüt yoksa tekid/vurgu edatına gerek yoktur. Eğer muhatabın zihninde (hüküm hakkında) kuşku varsa bir tekid/vurgu edatı ile vurgulamak gerekir. Eğer muhatap hükmü inkâr ediyorsa bu durumda inkâr seviyesine göre tekid edatı ile vurgulamak gerekir”.

Haberî kelamın zahir mananın dışında kullanıldığı yerler

1. söylenen söze karşı zihninde şüphe olmayan muhatabı, şüphesi varmış gibi değerlendirerek ona iptidai kelam yerine talebi kelam seçilerek te'kid ile hitap edilir.

2. Söylenen sözü inkâr belirtilerini ortaya koyan muhataba, te'kidli cümle ile hitap edilir.

3. mütekellimin ifade ettiği hükmü inkâr ettiği halde bazı sebeplerden dolayı inkâr etmeyen birinin konumunda düşünülerek te'kidsiz cümle ile hitap edilir.

İsnadın hakikat ve mecaz olması bakımından isnat ikiye ayrılır

1. Hakiki isnat; Fiil veya onun manasında olan-mastar ve ismi fail gibi- bir olayın mütekellimin kanaatine göre ait olduğu şeye isnat etmektir. Bu da dörde ayrılır.

2. Akli mecaz; Fiil veya manasında olan bir oluşu mütekellime göre ait olmayan bir şeye isnat etmektir. Bu kısım kendi içinde dörde ayrılır.

Müellif bu başlıktaki ifadeleri ağırlıklı olarak *Telhisu'l-Miftah'tan, kısmi olarak da Muhtasaru'l-Me'âni'den* kısaltarak almıştır.¹⁷ Bu başlıkta da müellif bundan önceki konuda takip ettiği metotla önce konuyu tanımlıyor. Sonra konunun kaç kısma ayrıldığını zikrediyor. Sonrasında ise kısa örnekler vererek konunun okuyucunun zihninde somutlaşmasını sağlamaya çalışıyor. Böylece okuyucuya konunun ezberlenmesi ve kavranması kolaylaştırılmış oluyor.

---

¹⁷ Hatip el-Kazvîni, *Telhisu'l-Miftah*, 14-17; Tetazânî, *Muhtasaru'l-Me'âni*, 37-56.

1.5.2.Müsned İleyh

Müsned ileyh, kendisine bir oluşun isnat edildiği ve üzerine yargıda bulunulduğu cümle parçasıdır.¹⁸Müellif bu başlıkta müsned ileyh'inin tanımını vermeden cümle içindeki durumunu şu başlıklarla vermektedir;

1. Müsned ileyh'in hazfedilmesi (cümleden düşürülmesi).
2. Müsned ileyh'in zikredilmesi.
3. Müsned ileyh'in ma'rife (belirli) olması.
4. Müsned ileyh'in nekre olması.
5. Müsned ileyh'in sıfat alması.
- 6.Müsned ileyh'in te'kid edilmesi.
7. Müsned ileyh'in atfı beyan ile zikredilmesi.
8. Müsned ileyh'in harf¹-Atıf ile atfı atfedilmesi.
- 9.Müsned ileyh'in sonrasında fasıl zamiri gelerek zikredilmesi.
10. Müsned ileyh'in cümlelerin ilk ögesi olarak zikredilmesi. Müellif bu başlıkların her birine açıklayıcı bir örnek vermektedir. Bu başlıklardan bir tanesini metinden örnek olarak verelim;

أما حذفه:فلاحتراز عن العبث.بقوله:قيل لي كيف أنت قلت عليل سهر دائم وحزن طويل

Müsned ileyh'in cümlede hazfedilmesi; abesle iştilal edilmemesi içindir. Şiirde olduğu gibi; “*Bana nasılsın diye soruldu. (ben) Hastayım dedim. -- sürekli bir uykusuzluk ve uzun bir hüznün*”¹⁹ Bu şiirde şairin hasta hali görüldüğü için şair, (ben) demeye gerek görmemiş ve abesle iştilal olmasın diye müsned ileyh olan (ben) lafzını düşürmüştür. Müellif bu konuyu daha çok *Muhtasaru'l-*

¹⁸ Ahmed Matlub, Mu'ceumu'l-Mustalahati'l-Belağiyye ve Tetavvuruha, (Beyrut: ed-Daru'l-Arabiyye lil- Mevsu'ât, 1426/2006),256.

¹⁹ Muhammed Emin ER, *el-Faydu'r-Rabbanî*,249-259.

Me'âni'den kısmi olarak da Telhisu'l-Miftah'tan almıştır. Bu konu adı geçen kaynaklarda epey bir yer tutarken müellif konuyu gayet iyi kısaltmış, başta ifade ettiği iyi kavranma ve ezberlenme hedefine uygun hale getirmiştir.²⁰

1.5.3.Müsned'in Durumu

Cümle içinde kendisine bir oluşun veya nesnenin isnat edilerek hakkında yargıda bulunulan kelime veya kelime hükmündeki parçadır.²¹ Bu başlıkta müellif önceki başlıkta olduğu gibi müsnedin tanımına değinmeden cümle içindeki durumunu maddeler halinde şu şekilde ele almaktadır.

- 1.Müsnedin hazfedilmesi ve zikredilmesi.
2. Müfred (cümle olmayan)olması.
3. Fiil olması.
4. İsim olması.
5. Nesne almış fiil olması.
- 6.Şartlı ifade olması.
7. Nekre olması.
8. Tamlama(isim veya sıfat tamlaması)olması.

---

²⁰ Hatip el-Kazvîni, *Telhisu'l-Miftah*, 18-34;Tetazânî, *Muhtasaru'l-Me'âni*, 56-121.

²¹ Ahmed Matlub, *Mu'cemu'l-Mustalahati'l-Belağiyye*, 254.

9. Marife olması.

10.Cümle olması.

11.Öne alınması.²²

Müellif bu başlıkların bir kısmına açıklayıcı örnek verirken bir kısmına örnek vermemiştir. Örneğin:

وأما كونه فعلاً فللتقييد بأحد الأزمنة مع إفادة التجدد. وأما تقديمه فلتخصيصه بالمسند إليه نحو {لا فيها

غول}

أي بخلاف خمور الدنيا.

Müsnedin fiil olarak zikredilmesi, o oluşun bir zaman dilimine tahsisini ve yenilenmeyi ifade etmek içindir. Müsnedin öne alınması, müsned ileyh'iyeye tahsisini ifade etmek içindir. Örneğin: {لا فيها غول} *Cennet şarabında sarhoşluk yoktur.* (es-Saffat, 37/47) Ayetteki {لا فيها} car ve mecrur, müsnettir. Müsnedin bu ayette öne alınması, sarhoş olmama vasfının Cennet şarabına mahsus olduğuna işaret eder. Görüldüğü gibi müellif bu başlıkların bir kısmına örnek vermişken birçoğuna ise örnek vermemiştir. Müellif bu başlığı daha çok *Telhisu'l-Miftah'tan, kısmi olarak da Muhtasaru'l-Me'ânî'den* kısaltarak almıştır.²³ Ancak bütün bu başlıkların örnekleri her iki kaynak eserde var olmasına rağmen müellif bazı başlıkların örneklerini almamıştır.²⁴ Bu bize göre bir eksikliktir. Zira konu ancak örneklerle izaha kavuşur. Kaldı ki eserin başından şimdiye kadar müellif bu örnek verme metodunu takip etmiştir. İlk defa burada farklı bir yaklaşım ortaya

²² Muhammed Emin ER, *el-Fayzu'r-Rabbanî*, 259-261.

²³ Hatip el-Kazvîni, *Telhisu'l-Miftah*, 35-46; Tetazânî, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, 121-172.

²⁴ Bunlar; Müsenedin hazfedilmesi, zikredilmesi, fiil olması, isim olması, nesne almış fiil olması, şartlı ifade olması, tamlama(isim veya sıfat tamlaması) olması ve cümle olması.

koymuştur. Bu durum eserin hedefi olan kavranması ve ezberlenmesine de uygun olmadığı kanaatindeyiz.

1.5.4.Fiilin Mutaallıklarının Durumu

Bu başlıkta müellif fiil ve birlikte zikredilen fail ve meful gibi mutaallıklarını ele almıştır. Fiilin fail ile olan münasebeti gibi meful ile de aynı münasebete sahip olduğunu; Müel-teaddi fiilin mefulü zikredilmediği takdirde bunu bir anlama matuf olduğunu zikretmiştir: Mefulün hazfının beş sebepten dolayı gerçekleştiğini şu şekilde ifade etmiştir:

إِنَّ حَذْفَ الْمَفْعُولِ مِنَ اللَّفْظِ : لِلْبَيَانِ بَعْدَ الْإِبْهَامِ نَحْوُ: {فَلَوْ شَاءَ لَهْدَاكُمْ أَجْمَعِينَ} (سورة الأنعام، 149) أَي
فَلَوْ شَاءَ اللَّهُ هَدَايَتَكُمْ لَهْدَاكُمْ أَجْمَعِينَ. وَإِمَّا لِدَفْعِ تَوْهَمِ إِرَادَةِ غَيْرِ الْمُرَادِ، وَإِمَّا لِرِعَايَةِ الْفَاصِلَةِ، وَإِمَّا
لِاسْتِهْجَانِ ذِكْرِهِ، وَإِمَّا لِنَكْتَةِ أُخْرَى.

Cümleden mefulün düşürülmesi şu sebeplerden dolayıdır:

1.Kapalıktan sonra açıklamak için. Örneğin ayette: “Allah dileyseydi hepinizi hidayet ederdi.” (el-Enam,6/136).

Burada muhatap “Allah dileyseydi” ifadesinden ilahi meşietin(dilemenin) taalluk ettiği bir şey varlığını anlıyor. Ancak ne olduğunu bilmiyor. Sonrasında “sizi hidayete erdirirdi” ifadesi o mübhem olan manayı açıklığa kavuşturuyor. Buda mananın zihinde kalıcı olmasını sağlıyor. Bu nedenle meful düşürülmüştür.

2. Murad olmayan manayı defetmek için.

3. Fasılayı riayet etmek için.

4. Zikredilmesi istenmediği için.

5. Başka bir neden içindir.²⁵

Müellif bu başlığı ilk iki satırını *Telhisu'l-Miftah'tan*, geri kalan kısmı ise *Muhtasaru'l-Me'ânî'den* kısaltarak almıştır.²⁶Bu başlıkta da müellif genel metodunu takip ederek konunun kısa bir özetini vermiş açıklayıcı örneklerle konuyu somutlaştırmaya çalışmıştır.

1.5.5.Kasr

Müellif bu başlıkta “kasr” kelimesinin lügat ve ıstılah manasını verdikten sonra ıstılahî kasr’ın kısımların zikretmiştir. Zikrettiği her bir kısma da açıklayıcı örnekler vererek konuyu müşahhas hale getirmiştir. En sonunda kasr/tahsis yollarını örnekleriyle zikrederek konuyu sonlandırmıştır. Örneğin:

القصر: وهو لغة الحبس، واصطلاحاً تخصيص شيء بشيء بطريق مخصوص. وهو حقيقي وإضافي، القصر الحقيقي إمّا قصر الموصوف على الصفة نحو: ما زيد إلّا كاتب، وإمّا قصر الصفة على الموصوف نحو: ما في الدار إلّا زيد. القصر الإضافي: إمّا قصر الموصوف على الصفة نحو: ما زيد إلّا قائم، وإمّا قصر الصفة على الموصوف نحو: ما قائم إلّا زيد.

Kasr, sözlükte hapsetme ve kısıtlama manasına gelmektedir. İstılahta ise belli yollarla bir şeyi başka bir şeye tahsis etmektir. Bu da ikiye ayrılır: Hakiki kasr ve izafî kasr’dır. Hakiki kasr, mevsufun sıfata kasr edilmesidir. *Zeyd ancak kâtiptir* – bu cümlede mevsuf olan Zeyd sadece kâtiplik vasfına tahsis edilmiştir. Başka bir sıfatı yoktur.”- veya sıfatın mevsufa tahsis edilmesidir. *Evde ancak Zeyd vardır* -Bu cümlede ise evde var olma vasfı sadece Zeyd’e tahsis edilmiştir. Başka bir kişi yoktur. İzafî

²⁵ Muhammed Emin ER, *el-Faydu'r-Rabbânî*, 261..

²⁶ Hatip el-Kazvîni, *Telhisu'l-Miftah*, 42; Tetazânî, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, 157-172.

kasr da mevsufun sifata kasr edilmesidir. *Zeyd ancak ayakta*dır. -Bu cümle *Zeyd* adındaki şahsın neredeyse hep ayakta olduğu başka bir sifata haiz olmadığı manasını ifade etmektedir.-Veya sıfatın mevsufa kasr edilmesidir. “*Ayakta olan ancak Zeyd'tir.*” Bu cümlede ise ayakta olma sıfatı sadece *Zeyd* adındaki kişiye mahsus olduğu başka birinde bulunmadığı manasını ifade etmektedir.–

Müellif bu başlıktaki ifadeleri ağırlıklı olarak *Muhtasaru'l-Me'ânî'den kısmi olarak da Telhisu'l-Miftah'tan*, kısaltarak almıştır. ²⁷ Görüldüğü gibi müellif, bu başlıkta eserin genelinde takip ettiği metot ile konuyu özetlemiştir; Önce başlığın lugavî ve ıstilahî manasını vermiş, sonra konunun kısımlarını örneklerle birlikte zikretmiştir. Konunun bu şekilde özetlenmesi faydalı olduğu gibi eserin telif amacına da uygun olmuştur.

1.5.6. İnşa

Bu başlıkta müellif genel üslubuna uygun önce “inşa”nın sözlük ve ıstilahî anlamını vermiş, daha sonra “inşa”nın çeşitlerini örnek vererek zikretmiştir. Örneğin:

الإِنشَاء: وهو لغة الإيجاد، واصطلاحاً كلام لا يحتمل صدقاً ولا كذباً وهو طلبيّ وغير طلبيّ.

Sözlükte bir şeyi icat etmek manasında olan “inşa” ıstilahta doğrulama ve yanlışlama ihtimali olmayan kelimedir. Bu “inşai” kelam ikiye ayrılır; Talep

²⁷ Teftazânî, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, 172-194; Hatip el-Kazvîni, *Telhisu'l-Miftah*, 46-52.

içeren ve talep içermeyen kısımlarıdır.”²⁸ Müellif eserin dibacesinde eserin büyük kısmını *Telhisu'l-Miftah ve Muhtasaru'l-Me'âni*'den kısaltarak telif ettiğini az bir kısmını da başka kaynaklardan istifade ederek ortaya koyduğunu ifade etmişti. Şimdiye kadar incelediğimiz eser büyük çoğunlukla adı geçen iki kaynaktan kısaltıldığını tespit ettik. Ancak inşa konusunun adı geçen bu iki kaynaktan alınmadığını görüyoruz. Bununla birlikte konunun ele alınışı ve üslubu eserin geneline uygun bir tarzda verilmiştir.

1.5.7.Fasl ve Vasl

Bu başlıkta müellif konuya ıstılahî tanımını yaparak başlamıştır. Sonrasında vasl ve faslın gerçekleştiği yerleri örnek vererek zikretmiştir. Konunun sonunda vaslın zorunlu olmamakla birlikte güzel karşılandığı yerleri kısa bir şekilde ifade etmiştir. Şimdi örnek bir metinle konuyu açıklayalım;

الوصل: عطف بعض الجمل على بعض، والفصل تركه.. فيتعين الفصل في هذه الصور الأربعة:
أ- فإن كان بين الجملتين كمال الانقطاع نحو {مات فلان رحمه الله}. ب- أو كان بينهما كمال
الاتصال نحو: {ذالك الكتاب لاريب فيه}{البقرة، 14}. أو كان بينهما شبه كمال الانقطاع
نحو: {وتظن السلمى أتني أبغي بها- بدلاً أراها في الضلال تهيم}. أو كان بينهما شبه كمال
الاتصال: {قال لي كيف أنت قلت عليل- سهر دائم وحزن طويل}. تنبيه: من محسنات الوصل
تناسب الجملتين في الفعلية والإسمية والماضوية والمضارعة.

Vasl, bir cümle için başka bir cümleye atfedilmedir. Fasl ise bu atfın terk edilmesidir. Şu dört yerde fasl yapılmalıdır;

²⁸ Muhammed Emin ER, *el-Faydu'r-Rabbani*, 264-265.

1. Kemal-i inkıta; -anlam bakımından iki cümlenin birbirinden bağımsız olmasıdır. Örneğin, *Adam öldü. Allah rahmet etsin.*
2. Kemal-i ittisal-iki cümlenin anlam bakımından bir biriyle bağlantılı olması
“Bu, O Kitab’dır ki kendisinde hiç şüphe yoktur.” (el-Bakara, 2/14)
3. Kemal-i inkıta; örneğin *Selma onun yerine başka birini aradığını zannediyor.- Ben onun yanlış bir kuruntuya kapıldığını düşünüyorum.-*
- 4.Şibh’i Kemal-i ittisal; -İkinci cümlenin birinci cümleden anlaşılabilir bir soruya cevap olabilecek durumda olmasıdır.-Örneğin; *Bana nasılsın dedi?(ben)hastayım dedim. Sürekli bir uykusuzluk ve uzun bir hüznü(var bende).”²⁹*

Müellifin bu konunun başlangıç kısmını *Muhtasaru'l-Me'ânî ve Telhisu'l-Miftah'tan* aldığı anlaşılıyor.³⁰ Metnin büyük bölümünü ise bu iki kaynaktan almadığı tespit edilmiştir. Müellif bu konuyu da önceki metoduna uygun düzenlemiş ve dibacede belirtilen hedefe uygun bir kısaltma ile konuyu ifade etmiştir.

1.5.8.Musavat İcaz ve Itnab

Eserde Me'ânî ilminin son alt başlığı olan bu başlıkta da müellif, önce belagat kavramlarından “Musavat İcaz ve Itnabı” ıstılah bakımından tanımlamıştır. Sonrasında “müsavat” için bir örnek vererek diğer iki kavramı kısımlara ayırmış ve her bir kısma da açıklayıcı bilgilerle birlikte örnekler

²⁹ Muhammed Emin ER, *el-Faydu'r-Rabbani*,266-269.

³⁰ Teftazânî, *Muhtasaru'l-Me'ânî*, 219-221; Hatip el-Kazvîni, *Telhisu'l-Miftah*, 50-66.

vermiştir. Müellif eserini başından itibaren önce konuyu kısa bir şekilde tanımlama -bir konu hariç- akabinde açıklayıcı örneklendirme metodu ile telif etmiştir. Şimdi konuyu açıklayan bir metin verelim;

المساوات والإيجاز والإطناب: هي تأدية أصل المراد بلفظ مساو له، أو ناقص عنه، أو زائد عليه لفائدة. المساواة نحو: {ولا يحق المكر السيئ إلا بأهله} (الإيجاز: وهو قسمان: إيجاز القصر وهو ما ليس بحذف نحو: {ولكم في القصاص حياة يا أولي الألباب} (فاطر: 43) والثاني إيجاز الحذف نحو: {وأسأل القرية} (يوسف: 82) والثالث الإطناب نحو: {حافظوا على الصلوات والصلاة الوسطى} (البقرة: 237)

“Müsavât; kastedilen manayı eşit kelimelerle ifade etmektir. İcâz; kastedilen manayı az kelimelerle ifade etmektir. Itnâb; Kastedilen manayı fazla kelimelerle ifade etmektir. Müellif bu ifadelerden sonra örnekleri zikretmiştir. Müellif eserin kahir ekseriyetine her iki kaynağa başvurarak risalesini hazırlamıştır. Bazen de bu iki kaynaktan birine başvurmuştur. Bu son konuda olduğu gibi *Telhisu'l-Miftah'tan* konuyu kısaltarak eserine almıştır.³¹

SONUÇ

Kökene eskilere dayanan ve halen Türkiye'nin Doğu ve Güney Doğu Bölgelerinde faaliyetlerine devam eden medreselerden birçok ilim adamı yetişmiştir. Bu âlimlerden biri de İslami ilimlerde birçok eser vermiş olan Muhammed Emin Er'dir. Er hocanın *el-Feyzu'r-Rabbanî* adlı eserini belagat açısından incelememiz sonucunda, eserin önemli bir boşluğu dolduğu kanaatine vardık. Er hoca, medrese geleneğinden gelen âlimlerden biri olmasından dolayı

³¹ Hatip el-Kazvîni, *Telhisu'l-Miftah*, 71-80.

teelif ettiği eser de medrese geleneğinde belagatta okutulan *Muhtasaru'l-Me'âni* ve *Telhisu'l-Miftah*, gibi kaynaklara dayanmıştır. Risalesinin dibacesinde müellif de eserini *Muhtasaru'l-Me'âni* ve *Telhisu'l-Miftah*, gibi önemli belagat kaynaklarından özetlediğini ifade etmiştir. Bu nedenle müellif bu iki kaynak eserin konu tertibini esas alarak risalesini düzenlemiştir. Yanı sıra her iki kaynaktaki var olan örnekler de kısa olanları olduğu gibi alınmıştır. Bu durum eserin köklü kaynaklardan beslendiğini hatta derlendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum eserin muhtevasının önemine ve alanla ilgili bilgi değerinin yüksek olmasına işaret etmektedir. Bu çalışma kapsamında esere ilişkin tespitlerimizi ise şu şekilde özetlemek mümkündür; Eserin bir konu hariç tamamı adı geçen iki temel kaynaktan özetlendiği tespit edilmiştir. Kullanılan dil ve üslup gayet basit ve anlaşılır bir seviyede tutulmuştur. Dibacede ifade edilen *eserin ezberlenmek ve iyi bir şekilde kavranmak için telif edildiği* hedefine uygun olarak konuların kısa ifadelerle verilmesine dikkat edilmiştir. Bununla birlikte konunun özü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Eserin başındaki mukaddimeyle fesahat ve belagatin sözlük ve ıstılah anlamları örnekleriyle verilmiştir. Sonrasında Me'ânî ilminin alt başlıkları kısaltılmış ve kolaylaştırılmış bir üslupla verilmiştir. Eserin bu hususlara riayet etmesi özellikle Me'ânî ilmine yeni başlayanlar için kanaatimizce oldukça faydalı olmuştur. Bilhassa Doğu medreseleri geleneğindeki metin ezberinin olduğu bir okuma faaliyetinde bu tür eserlerin öğrenciye önemli bir fayda sağladığı bir gerçektir. Zira kısa ve kolay üsluba sahip metinlerin ezberlenmesi kolay olduğu gibi zihinde de kalıcı olduğu tecrübelerle sabittir. Bu hususlar çerçevesinde incelenen eserin faydalı olduğu sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

Ahmed Matlub. Mu‘ceumu’l-Mustalahati’l-Belağiyye ve Tetavvuruha. Beyrut: ed-Daru’l-Arabiyye lil- Mevsu‘ât, 1426/2006.

Akçay, Halil. Endülüslü Edip ve Şair İbn Zeydûn ve Divanı. Diyarbakır: Seyda Kitabevi, 2018.

Aslan, Recep. “Muhammed Emin Er el-Miranî’nin *Fehmu’l-Fıkıh fî Usuli’l-Fıkıh Risalesi Çerçevesinde Hadis/Sünnet Usulüne Yaklaşımı*”. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 21, (2018):607-620.

Er Muhammed Emin, Ahlak Risalesi, çev. Abdullah Ünalın. İstanbul: Mevsimler Kitap, 2017.

Er, İbrahim Halil. *Son Osmanlı Âlimi*. Ankara: Meed Yayınları, 2014.

Er, Muhammed Emin. *Camiu’l-Mutuni’d Dirasiyyet-el-Feyzur’rabbani fî İlmi’l Me‘ani*. İstanbul: Mevsimler yayınevi, 2018.

Er, Muhammed Emin. *Camiu’l-Mutuni’d-Diniyye*. İstanbul: Mevsimler kitap,2018.

Er, Muhammed Emin. *Fetvalar*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2005.

Güceyüz, İsa. *Belâgat Literatürünün Târihi Seyri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2015.

Hatip el-Kazvîni, Muhammed b. Abdurrahman. *Telhisu’l-Miftah*. Karatşi: Mektebetu’l-Buşra, 1431/2010.

İbn Hallikan, Şemseddin Ahmed b. Muhammed. *Vefayatu’l-A’yan ve EnbauEbnai’z-Zaman*. thk. İhsan Abbas, 4. Baskı. Beyrut: Darusadr, t.s.

İbnu’l-‘adm, Kemaluddin, Omer b. Ahmed. *Buğyetu’t-Taleb f i Tarihi Haleb*, thk. Suheyl Zukar. Beyrut: Daru’l-Fikr, 1408/1988.

Muhammed Emin Er'in El-Feyzu'r- Rabbani Fi İlmi'l- Me'Âni

Adlı Eserinin Belagat Açısından İncelenmesi

Keskin, Mustafa. “Doğu Medreseleri Ekseninde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri: Gaziantep Örneği”. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 4/1(2017): 61-82.

Keskin, Mustafa. “Kur’ân’ın - İ’câzına Dair İlimler ve Sekkâkî’nin “Miftâhu’l-Ulûm” Adlı Eserinin Tahlili”. Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (2017) 99-122.

Teftazânî, Mes‘ud b. Ömer. *Muhtasaru’l-Me‘âni*. İstanbul: Üçler matbaası, 1977.

Tekin, Ahmet. “Son Dönem Âlimlerinden Molla Hasan Ta‘vikî, Hayatı ve Eserleri, Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiriler Kitabı, 14-17 Eylül, Diyarbakır: (2017).